

DOTYKAĆ (92) *vb impf*

o oraz a jasne.

inf dotykać (18). ◇ *praes 1 sg* dotykam (11). ◇ *3 sg* dotyka (24). ◇ *1 pl* dotykamy (2). ◇ *2 pl* dotykacie (1). ◇ *3 pl* dotykają (4). ◇ *praet 1 sg m -m* dotykał (1). ◇ *3 sg m* dotykał (3). *f* dotykała (1). *n* dotykało (3). ◇ *3 pl m pers* dotykali (4) [*w tym 2 r. błędne znakowanie*]. *subst* dotykały (2). ◇ *fut 1 sg m* dotykać będę (1). ◇ *imp 2 sg* dotykaj (1). ◇ *con 3 sg m* by dotykał (4). ◇ *impers praes* dotyką się (2). ◇ *praet* dotykało się (1), dotykano (1). ◇ *fut* dotykać się będzie (1). ◇ *con* by się dotykało (2). ◇ *part praes act* dotykając (5).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. Zbliżać co do czego aż do zetknięcia, przytykać, stykać się z czymś fizycznie, trącać, poruszać, macać; *admoveo, attingere, attrectare, contrectare, pertingere, pertractare, tangere, taxare* *Mącz* (42) : *FalZioł* IV 6d; *Admoveo*, *Przitykam/ dotykam/ przitaczam/ przichilam*. *Mącz* 234a, 421d, 439d, 440b, 441d, 461b, c, 462a; *Víta máia/ [...] vřzy/ ręce/ nogi: ále áni mowia/ [...] áni řlyřzř/ áni dotykřia/ áni chodzř*. *SkarŻyw* 40.

dotykać kogo, czego [*w tym: kogo, czego czym* (5)] (15): *OpecŻyw* [170]v; *GlabGad* K3v; wřzřkřze do mieřřćř fwiętego/ [*niewiasta po porodzeniu*] nie mogřř iřć/ áni rzecřy pořwięconych dotykřć. *BielKron* 37v, 178, 447v; *GórnDworz* P5; *RejPos* 206, 256v; *WujJud* 169v; Przynořili lepak kniemu y niemowiřtkř řby ich dotykał [*ut eos tangeret*] *BudNT Luc* 18/15; *CzechRozm* 223v; *Oczko* 23v; *CzechEp* 144; *WujNT* 1.*Ioann* 1/1; *PowodPr* 53.

dotykać kogo (A) (2): *CzechEp* 148; *Lecz Pan IEZVS/ [...] dotykřć řię im [uczniom] kaře* *SkarKaz* 204a.

dotykać czym (6): Theř będzieli tępanie cienkie ř rychře/ iakoby kikutem palcza dotykał. *Kolerę/ [...] znamionuie*. *FalZioł* V 12v; *GórnDworz* P5; *WujJud* 169v; od onego czřřfu wchodzře/ nieřmieli onego progu nogř dotykřć. *PowodPr* 53. *Cf Zwrot*.

Zwrot: »ręką dotykać« (2): *ktorych [potraw] řadny áni řámř rękę gořę nie dotykali* *BielKron* 178; *CzechEp* 144.

Szeregi: »ani dotykać ani kosztować« (1): V *ktorych teř áni řie dotykřć/ áni kofřtować nie godřř/ rzecřy tych/ ktore Bog wiernym gotuie* *CzechRozm* 223v.

»macać, (i) dotykać« [*श्यक 1 : 1*] (2): *ktorego [młodzieńca] ony niewiřřty mřćřły/ dotykřły/ dřiwiuřć řie iego białemu ćiału* *BielKron* 447v; *CzechEp* 148.

W przen [czego] (1) : Tóř koło/ wagi ćiemnéy kilkř gwiazd zřmyka/ Y kolan *Ophiuchř* iřńnégo dotyka. *KochPhaen* 19.

Przen (4) :

Zwroty: »[czego] ledwe, mało, prawie palcem (nie) dotykać« = *przekonywać się w sposób oczywisty, pewny* (1 : 1 : 1): *RejAp* 25; *RejPos* 230; *Naprzod zř pewne iuř wiećie/ y tego prřwie přłćmi dotykřćie* *SkarKazSej* 674a.

»[kogo] w sadno dotykać« = *boleřnie dořwiadczać* (1): Y gdy nas to Pan Bog třk prřwie w řadno dotyka/ ře go nam przez Křplany břrzo pilno błřgřć potrzebř/ řpodřiewałem řie/ ře zřraz nř tym *Seymie/ więćřze niř kiedy baczenie nř řtan Duchowny pokazřć řie miřło*. *PowodPr* 59.

a. Dokonywać aktu płciowego [kogo] (1) : Miłował też Iupiter Tetydem ále fie ie y bał dotykać *BielKron* 21v.

b. Przekraczać granice [czego] (1) : zaktorimibi [znaki] kałzdi spoddanich Czełłarza yego M. y nałzich tesz mogł bicz bełpyeczen [...] czvdzich pol y ziemie niedotikayacz. *LibLeg* 11/23.

c. praw. O związkach rodzinnych [czego] (1) :

Zwrot: »krewnością dotykać« = *być spokrewnionym; attingere aliquem necessitudine a. cognatione a. affinitate, habere cognationem cum aliquo, congenerat aliquem alicui affinitas, cum aliquo maximis propinquitatis et affinitatis vinculis a. propinquitate coniunctum esse, conti(n)gere propinquitatem a. aliquem proprius a. propinquitate a. aliquo gradu, intercedit alicui cum aliquo necessitudo, necessitudine aliqua alicui iungi, caritate sanguinis sociari, teneri affinitate, agnatione et gente alicuius* *Cn* (1): iż pánná ktora miała porodzić Mełłiałzá/ była krewna corki Aaronowej/ áby Mełłiałz/ ktory miał być krolem zaráz y kápłanem/ oboiego domu krolewłkiego y kápłánłkiego krewnością dotykał. *WujNT* 195.

d. Dosięgać [w tym: czego] (5)] (6) : ktorzy [cherubini] łkrzydła łwe rołciągáli thák/ iż łkrzydło iednego dothykáo [tangebát] iedney łciány/ á drugiego łkrzydło dotykáo [tanqens] też drugiey łciány *BibRadz* 4.Reg 6/27.

Zwrot: »dotykać nieba« (2): przifzli ku barzo wyłokiem goram/ ktorych wirzchy widziály fie dotykać niebá *HistAl* K8; *BibRadz* *Dan* 4/8.

W przen [do czego] (1) :

Zwrot: »do nieba dotykać« (1): Bo grzechy náłze przewyżłzáią głowy náłze/ wyłtępkí áłz do niebá dotykáią [exaltatae sunt usque ad caelum] *BudBib* 3.Esdr 8/74 [76]v.

Przen [czego czym] (1) :

Zwrot: »głową dotykać obłokow« = *wywyższać się nad innych* (1): By theż wywyżłzenie iego [niepobożnego] było áż do niebá/ á głową łwą dotykał obłokow [et caput eius ad nubem attigerit], A włzákoż na koniec zginie iáko gnoy iego *BibRadz* *Iob* 20/6.

2. Wnikać, badać siebie [czego] (1) :

Zwrot: »dotykać sumnienia swojego« (1): A ták rádżęc dotykay/ łumnienia łwoiego/ Wiefz żeć káżde ochyla/ rádo powinno. *RejZwierz* 101v.

3. Poruszać, wstrząsać, przemawiać do sumienia, natchnąć; attingere, commovere, movere, tangere *Cn* (6) :

dotykać kogo, czego (5): chociaż iáwnie łłyłzą głos łwięty iego/ [...] á wđdy ich nie namniey nie dotyka to łwięthe powołanie iego *RejPos* 238v, 64v, 159v; *WujJud* 95; Zwiąłká kápłánłka/ dułze dotyka/ y do niebá idzie *SkarŻyw* 91.

Zwrot: »dotykać serca, w serce« [szyk zmienny] (1 : 1): áby gdy Pan Bog dotyka łercá ludzkiego przez ołwiecenie Duchá łwiętego/ áby y łam człowiek nie do końcá nic nieczynił/ ále ono náđchnienie przyiał *WujJud* 95; Są ci ktorzy fie łynmi Bełiałłowemi brzydzą/ ktorych w łerce P. Bog dotyka *SkarKazSej* 693b.

Szereg: »ruszać, dotykać« (1): Nic nas to [obietnice Pańskie] przedłię nie rułza/ nic nas tho namniey nie dotyka/ przedłię fie nam niechce do tey łwiętey wieczerey *RejPos* 159v.

4. *Urażać kogo w sensie psychicznym, dokuczać komu, ubliżać, urgać, znieważać; karcić, wytykać coś komuś, przyganiać; ludere Mqcz; accusare, adducere in vituperationem, admordere, allatrare, apologare, arguere, aspergere, atterere (aures alicui), bovinari, cantare alicui ocyma, carinari, carpere, castigare, cavillari, concastigare, concidere, confricare, conlatrare, conscindere, contumelia aliquem insequi a. onerare a. operire a. vexare, contumeliam (probra) alicui dicere a. in aliquem iacere, aculeum in aliquem convertere, conviciari, consectari aliquem conviciis, corripere, culpare, culpitare, damnare, dare capitulum a. vitio (aliquid) alicui, defricare sale multo, demere, deprecari, derogare, detrahare, detrectare, dicere quod debeat a. mala plurima a. non recte, differre, distringere, ducere a. vertere a. vocare in crimen, elevare, mordacis linguae felle ferire, figere maledictis, fodicare, foedere, forcillare a. furcillare fidem alicuius, fundere rustica opprobria, iactare probra in aliquem, imminuere, improbare, incessare, incilare (probris), increpare, increpitare, incusare, inferre facinus in famam alicuius, inferre a. obiicere alicui probum, genuinum infigere, ingerere alicui convicia a. probra, inquinare famam alicuius, insequi, lacerare, laedere, lambarare, laudare, lavare caput alicui, legere lectionem, libere a. male a. non recte loqui, de plaustro loqui, maledicere, maledicta in aliquem dicere a. conferre a. congerere a. coniicere, maledictis aliquem differre a. figere a. insectari a. onerare, mordere, notare, obiicere aliquid ut probum, obiurgare, obloqui, obstrigillare, obterere, obtrectare, occentare, perstringere, pervellere, ponere in crimine a. in culpa a. in vitio, proscindere, pungere, raptare, redarguere, reprehendere, reprobare, rodere, scindere, secare, sugillare, tangere, vellicare, verberare, verberationem dare, violare, vitilitigare, vituperare, vulnerare Cn (8) : gdyż im przystało, ieśliby co takowego do osoby pańskiej obaczywali, przez Radę Koronną upomionąć a nie opisowaniem takowym dotykać. *Diar* 64.*

dotykać kogo, czego (6): *RejFóz* H3v; *OrzRozm* I2v; Opuścili Páná Izráelskiego y dotykáli go [*blasphemaverunt sanctum Israel Vulg Is 1/4*]/ y odwrócili fie ná zad. *BielKron* 93v; *RejZwierc* 250; A v nas w Polfczce/ nieogładáią fie nic ná to co źle/ co niepobożnie/ [...] iedno to wśzytko dobrze/ gdy kogo fámego niedotyka. *PowodPr* 65. *Cf* *dotykać czego czym*.

dotykać czego czym (1): A wśzákoż tá cześc [...] ták iey [*Maryjej Pannie*] ma być przywłaſzczaná y przypifowaná/ iákoby fie tym nic nie dotykało oney wieczney chwały Boſthwá Páńkiego *RejPos* 304.

Zwrot: »[czyje] poczciwości i dobrej sławie dotykać« (1): áby żaden pozwu nievczčíwego y słów/ którėby czyiėy poczčíwości y dobrėy ſławie dotykáć miáły/ nápiſánych/ [...] wnoſić/ [...] nie ſmiał *SarnStat* 141.

5. Doświadczać, karać [kogo] (2) :

Fraza: »Pan Bog dotyka« (2): á w tym wśzytkim gdy go [*Joba*] Pan Bog dźiwnie dotykał/ nic niegrzeſzył. *WujJud* 113. *Cf* *Zwrot*.

Zwrot: »plagami dotykać« (1): Złych záſię Pan Bog plagámi ſwymi dotyka *PowodPr* 7.

6. *Krótko o czym mówić, poruszać jakiś temat, wzmiankować, napomykać, wspominać; z przeczeniem = pomijać; attingere aliquid leviter in transitu a. in transcurso, attingere de re aliqua, decurrere aliquid breviter a. per capita, inferre a. movere mentionem de aliqua re, percurrere a. perstringere a. transire aliquid breviter, tangere leviter aliquid, transcurrere aliquid Cn (33) :*

dotykać kogo, czego (26): *MurzNT* 18v; *KromRozm II* m3; *Diar* 33; *Leop* *B4v; *RejAp* 29; Opuſzczę wiele: żeby ſię rzecz tá nie rozwlókła: á rzeczy tylko niektorych dotykáć będę. *CzechEp* [398], 87,

105, 207, 209, 262 (11), iż nie ná wšzytko to pińanie X.K. odpowiedać będę/ ieſt ten ktorego X.K. zoſobná dotyka/ który też nie zámilczy *NiemObr* 6; *LatHar* 158; *SarnStat* 1267; ácz [*prawo*] ma niektore *naeuos ad huc Paganicos*, ktorých fie też tu częſciej *occafione* dotyka *PowodPr* 64; *SkarKaz* 154b; Nie dotykam ſwowolności/ y nieczyſtoſci/ y niewſtydu ludzi młodych *SkarKazSej* 705b. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym, Fraza, Zwrot*.

dotykać co (2): Bo y Sálomon będąc zacnym Krolem/ wſzędy w piſmiech ſwych dotyka á wyſławia ferce pokornego człowieká *RejPos* 13v. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym*.

dotykać komu (1): Tytułowi tákycz [św. *Paweł*] nyeco dotyka/ co ku biſkupyemu vrzędowi należy *KromRozm II* e3v.

dotykać o czym (1): Lecż iż fie iuż przedtym o ſkázoney náturze náłzey nieco w rozmowách przeſzłych dotykáło *CzechRozm* 206v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [z zapowiednikami: *tego* (2), *to* (1); *co* (2), *iż* (2), *jako* (2), *jaki* (1)] (7): Acz [*Sprawy Apostolskie*] y to co ſye myędzy Apoſtołmi dżyáło wnet po Bożym wſtąpyenyu/ z wirzchu trochę dotykáją *KromRozm II* e, e3, e3v; Raczylſcie WM i tego dotykać, iż KJM: tak mieć chce. *Diar* 36; *RejPos* 23; *CzechEp* 259; Nie dotykam/ iáko czás ná próżnych ſłowách trącą *SkarKazSej* 694b.

W charakterystycznych połączeniach: dotykać często (2), *krotko* (3), *mało* (2), *nieco* (2), *trochę, z wirzchu* (1), *zwirzchownie* (1).

Fraza: »jakom tego pierwej dotykał« (1): Bo [*obrzeska*] przed zakonem była poſtánowiona od Bogá fámeo/ [...] (iákom tego pierwej dotykał) *CzechRozm* 73v.

Zwrot: »krotkimi słowy dotykać« (1): A wſzákoż y tu iey [*zapłaty wiernym*] Pan ácz krotkimi ſłowy ále przedſię troiáko dotykáć raczy *RejAp* 193v.

Synonimy: **1.** *imować, poruchać, przychyłać, przytaczać, ruchać*; **b.** *przeſtępować*; **d.** *doſięgać*; **2.** *badać*; **3.** *ruszać*; **4.** *dodziwować, dojeżdżać, dojmwować, dokuczać, dolegać, dopiekać, dopierać, dożegać, dręczyć, męczyć, ruszać, trapić, trestać, wyrzucać, złorzeczyć*; **5.** *karać*.

Formacje pochodne cf *TKNAĆ*.

Cf **DOTYKAJĄCY, DOTYKANIE, DOTYKANY**